

KAPRONCZAY KÁROLY

A HAZAI GYÓGYSZERÉSZKÉPZÉS KEZDETEI

A hazai gyógyszerertárokra, gyógyszerészekre vonatkozó adatokkal a középkortól rendelkezünk, többsége városi vagy adás-vételi iratokban található, illetve országos jellegű iratgyűjteményekben (kancellária, országgyűlés, megyegyűlés stb.) és családi iratokban. A legtöbb irat gyógyszerertárokra és gyógyszerészekre vonatkozik, bár az utóbbiak esetében csak kevés szó esik a végzettségre vonatkozóan. Az iratanyag viszonylagos gazdagsága nem jelenti azt, hogy a történeti magyar királyság területén sok patika és jelentős számú gyógyszerész működött.

A XVIII. századig speciális magyar törvény nem rendelkezett a gyógyszerészképzésről. 1656-ban a büntető törvénykönyv 72. szakasza rendelkezik arról, hogy „a mérget kellő vigyázat nélkül eladó patikusnak bíróság elé kell állítani”. A Habsburg Birodalomhoz kapcsolódó magyar királyság területén is érvényben volt I. Ferdinánd király 1564. évi és II. Rudolf 1602. évi rendelkezése, miszerint gyógyszerertárat csak az birtokolhat, aki a bécsi orvosi karon egy orvostanár és két kijelölt gyógyszerészmester előtt vizsgát tesz. A vizsgához kell a keresztlevel és a tanulmányait bizonyító irat. A vizsgán nemcsak elméleti, hanem gyakorlati tudásáról is számot kellett adnia. Ezután esküt tett arról, hogy munkáját lelkiismeretesen végzi, magas díjat nem szed, friss anyagokat dolgoz fel, mérgeket orvosi rendelvény nélkül nem ad ki, érvágást, orvosi munkát nem végez.¹

A törvény rendelkezett arról, hogy egy patikus csak egy gyógyszerertárat birtokolhat, köteles segédet tartani, akinek munkájáért felel. Ugyancsak köteles tanulót tartani, akinek katolikusnak és szorgal-

¹ Demkó Kálmán: Az orvosi rend története. Bp., 1894. pp. 390–396.

masnak kellett lennie. A tanuló kiképzése négy esztendő, bizonyos járatossággal kell rendelkezni a latin nyelvben. Orvos nem tarthat fenn gyógyszerterát, bár nem tilos az orvos házi patikája, de ha gyógyszereket állít elő, azt nem árulhatja pénzért. A gyógyszerésznek ügyelni kell a tisztaságra, II. Rudolf rendelete szerint munkáját a „*Dispensatorium augustanum*” és az „*Appendix vienensis*” szerint kell végeznie. Rendészeti feladattá tette a piacok felügyeletét, ahol gyógyszert, gyógyszernek minősülő anyagokat tilos volt árulni. Bizonyos gyógyszereket csak a patikus készíthetett el, segédeknek nem volt szabad ilyen készítményt előállítani. Már itt különbséget tettek gyógyszerészek, fűszeresek, cukrászok stb. között, akik közül az utóbbiak ugyan árulhattak egyszerűbb, gyógyszernek is minősülő szereket, de azokat nem állíthatták elő, amit a helyi orvos köteles volt ellenőrizni, s azonnal feljelentést tenni szabálytalanságok esetében.

Az előbbi törvény csak korlátozott mértékben volt érvényes a magyar királyság területén, főleg a katolikus vallást előíró fejezet mondott ellent a magyar gyakorlatnak, hiszen a felvidéki és Tisza-táji városokban sok volt a protestáns, akik egyszerűen figyelmen kívül hagyták a király rendelkezését.² Ezen a vidéken az orvosok többsége is protestáns volt, többségük folytatott gyógyszerészeti gyakorlatot is, sőt tartott fenn gyógyszerterát. Például *Moller Károly Ottó* besztercebányai orvos patikájában több gyógyszerész dolgozott és képeztetett (ilyen volt a kor jeles gyógyszerésze, *Vette György* is). Bizonyos türelemre ezen a téren is szükség volt, mert a települések számához és a lakosság létszámához viszonyítva kevés volt a gyógyszerter, így nem lehetett megkülönböztetéseket tenni vallási szempontból. Mária Terézia uralkodása idején a vegyes vallású településeken, inkább két gyógyszerterát működtettek, hogy a katolikus és a protestáns vallású betegek megtalálják a hitüknek megfelelő patikát.

A patikaügyekben történő változások előkészítését mutatja az

² Uo.

1747-ben, Mária Terézia által elrendelt országos felmérés is. Célja a magyar királyság egész területén az orvosok, sebészek, gyógyszerészek, bábák összeírása, valamint számba vették a betegellátást szolgáló intézményeket (ispotályok, patikák, világi és egyházi betegházak, patikák, szegényházak stb.). Az összeírás adatait a vármegyék és városok szolgáltatták a kancelláriának, elkészítőjük az alispán, a főszolgabíró, esetleg – ha volt – a városi-vármegyei orvos. A felmérés lényeges gyógyszerészettörténeti szempontból is, hiszen pontosnak tekinthető a világi és egyházi patikák és gyógyszerészek (gyakran csak a „számukat” adják meg) vonatkozásában is. Csak egy-két esetben közlik végzettségüket, s inkább a patika gyógyszerkészletére, tisztaságára, a rendszabályok megtartására, a használatban levő pharmacopeákra és taxákra vonatkozik. Az adat-szolgáltatás a patikussal kapcsolatban csupán arra volt „kíváncsi”, hogy tette-e esküt a városra vagy sem, vizsgálták-e patikáját, és ha igen, akkor mikor és ki. A szerény kívánalmak ellenére értékes adatokat találunk a gyógyszerészek végzettségére vonatkozóan. Például Körmöcbánya így jelentett: „...A városban Cornides Márton volt a patikus, őt azonban Liptó vármegye megye patikusnak hívta meg, s ő – a jó kereset reményében – el is fogadta ezt a meghívást. Patikáját igen szegényesen hagyta itt. A város új patikusa Kröpfe Sámuel, azonnal új edényzetet szerzett a patikába, s az idén tavasszal folyamatosan gondoskodik a gyógynövények begyűjtéséről és a patika feltöltéséről. Bizonyos viták vannak Kröpfe és Sailler János között, ki új patikát akar a városban alapítani.”

„Bazin város jelenti, hogy a magistr. a városi patika felülvizsgálatára Torkos János Justus pozsonyi orvosdoktorát hívta meg, ki egyúttal a bábákat is megvizsgáltatta. Ő megvizsgálta Bojovszky János „Fekete medve” patikáját és Bratinger patikus özvegyének „Boldogságos Szűz Mária” patikáját, amelyet most Bratinger Sámuel vezet. ... Egyébként mindkét patikában megvannak a szükséges szakkönyvek, eszközök, edények, súlyok és mérlegek, s az új, pozsonyi Taxa előírásait pontosan betartják. Bár a fentiek alapján a patikusok tudománya felől, semmi kétség nem lehet, mégis, miután

nem vizsgáztak, kéri az orvos a magistrátustól, hogy gondoskodják vizsgára küldésükről és felesketésükről...”

A felmérés szerint a legnagyobb rendben az egyházi – jezsuita, irgalmas, ferences, kapucinus – gyógyszerárak voltak, ahol a patikusok képzettségében és a gyógyszerészjelöltek oktatásában sem találtak kifogást. Gondot jelentett, hogy a fűszeresek, szatócsok, sőt mindenféle mesterséget űzők is – engedély nélkül – gyógyszereket árulnak, előállítanak. Pozsony város 1772-ben keltezett jelentésében említi, hogy egy „specialistája, nem szégyelli árcédulákkal ellátott orvosságait kirakni. A városi poroszló felesége bárkinek ad 4 krajcárért hánytatókat...”³

A legtöbb esetben a képesítés hiánya a legfőbb kifogás: „... Eperjes patikáiról 1752–53-ban. Krüger Krisztián Ernő eperjesi polgár és patikus beadvánnyal fordult a helytartótanácsához. Elmondja, hogy több mint két esztendeje Mayer Henrik kassai katonarvos megvizsgálta az eperjesi patikákat, s ekkor a hatból akadt néhány, amelynek gazdája magát inkább fűszeresnek vallotta magát azzal, hogy compositumokat nem készítenek és nem is hoznak forgalomba. Ezek azonban a vizitáció elmúltával továbbra is árulnak compositumokat is, simplex gyógyszereket is. Van egy patika, melyet egy patikus özvegye vezet szakképzett segéd nélkül, készít gyógyszereket is, árul is. Úgyhogy a sok patika közepette Krüger az egyetlen, kinek nincs kenye, pedig ő az egyetlen patikus, akinek szakképzettsége van. Egyedül tehát csak neki van joga panaszkodni arról, hogy a többiek, akik az ellenőrzéskor nem vallották magukat patikusnak, most vidáman gyakorolják a gyógyszerek készítését és forgalomba hozatalát, és ezzel neki nagy anyagi károkat okoznak. Mindehhez hozzájárul, hogy a jezsuita atyák szintén patikát akarnak nyitni. Ha ezt engedélyezni fogják, akkor ő becsukhatja az övét. Ezért kéri, hogy a helytartótanács csak szakképzett és mesterségé-

3 Daday András: Újabb kuriózumok az orvostudomány magyarországi történetéből. Gyógyvizekről, patikákról, járványokról, orvosdoktorokról, kirurgusokról, bábákról az 1740 és 1790 közötti feljegyzésekben. Szerk.: Gazda István. Bp., 2005. Akadémiai Kiadó. pp. 223–225.

ből élő patikusoknak engedélyezze patika fenntartását és a többiek működési – képzettség hiányában – vonja be...”

Krüger feljelentését a Helytartótanács Eperjes város magistrátusával kivizsgáltatta, a jelentés szerint: „...A városban összesen két patika van (a város patikáján kívül), egyik a Hass-féle patika, amely törvényesen került Hambacher János orvosdoktor tulajdonába, a másik a Widiny-féle, mely szintén örökség jogán szállott Raymann János doktorra. Ezek a patikák a városnak adójövedelmet hoznak s mindkét orvosnak olyan fiai vannak, kik mind az orvostudományban, mind pedig a gyógyszerészeti tudományban jártasak, igazolt végzettséggel bírnak. A városi patika élén áll a Widiny patikus özvegye, de mióta a férje meghalt, az özvegy csak olyan dolgokat árusít, amelyeket ő is szabadon adhat-vehet. Scholtz Mihály és Literáty György, akik patikusi éveiket letöltötték és jól értik a mesterséget, hogy ne emeljék feleslegesen a patikusok létszámát, még 1730-ban tilalmat kaptak arra, hogy gyógyszereket árusítsanak, csak fűszerkereskedést folytathatnak. Igaz, a jezsuiták patikája most épül. Ezt azért engedélyezte a magisztrátus, mert a környéken sem orvos, sem patikus nincs, aki katolikus lenne...”⁴

Az iratok mellékleteiből kitűnik, hogy Raymann – különben orvos és gyógyszerézmester – jogosan birtokolja gyógyszerertárát, mert az családi tulajdon és a gyógyszerész apjáié volt. Annak ellenére, hogy orvos nem rendelkezhet gyógyszerertárral, de ő szintén gyógyszerész és gyógyszerészi oklevéllel rendelkező fia látja el a napi munkát. Példaként említi a besztercebányai Moller Károlyt, s a késmárki Fischer doktort, akik orvosi praxisuk mellett gyógyszerertárral is rendelkeztek. Hasonló helyzetben volt Hambacher János orvosdoktor is. Beadványában ő is kiemlíti, hogy a patikáját gyógyszerész fia örökli, aki most vezeti a patikát. Krüger gyógyszerészt a város „hallgatólagosan” befogadta, most viszont „felforgatja” a rendet. Hambacher János főleg azt sérelmezte, hogy a családi patikájuk vagy száz esztendeje nemcsak a környéket, ha-

4 Uo.

nem a lengyel területeket is ellátja gyógyszerrel, erre vámengedélye is van.

A vádaskodásból és a bekért igazolásokból kirajzolódnak az eperjesi patikák ügyei és a patikusok végzettségei. Az ún. városi patika mellett – amely 1711-től *Haas Márton* és *Willich János* bérelt – Eperjes városnak volt egy másik gyógyszerháza is, amit *Kraudi Udalrik* gyógyszerész bérelt, de halála után (1723-tól) *Widiny Jánoshoz* került. Ő 1741-ben meghalt, utána árverésre adták, de senki nem jelentkezett érte. Ekkor csak az üzlethelyiséget – bérleményként – *Widiny János* özvegyének adták, aki hivatalosan tubákkereskedéssel foglalkozott. Igazában *Krüger* ezt a volt patikát akarta megszerezni, s vádolta meg joggal-jogtalanul a városi patikusokat. Az eperjesi születésű *Krüger* 1737-ben kapott – mint patikusjelölt – polgárjogot, és csak 1743-ban tért vissza tanulmányútjáról szülővárosába. Önkényesen saját házában – nem kis költséggel – egy patikát létesített. Eperjes város nem teljesítette *Krüger* kérését, úgy döntöttek, hogy inkább a jezsuiták patikalapítását támogatják, mivel jelentős bérleti díjra számítottak. Inkább elnézték *Krüger* „illegális” tevékenységét, hiszen minden feltételnek megfelelt volna, minden hivatalos okmánnyal rendelkezett: 1751. május 24-én Pozsonyban – *Torkos Justus János* orvosdoktor, *Hoffkuntz Ernő*, a pozsonyi gyógyszerésztársulat seniora és *Ris János* gyógyszerész (alelnök) előtt – kitűnő eredménnyel hatósági vizsgát is tett.⁵

Az ügy még nem került nyugvópontra, mert *Krüger* 1752. december 1-jén újabb feljelentést tett azzal, hogy a jezsuitáknak nem lehet a városban polgárjoguk, így nem működtethetnek nyilvános gyógyszerházat. Az ügy *Mária Terézia* elé került, aki úgy döntött, hogy a jezsuiták zárják be gyógyszerházaikat, a két orvos patikáját – megvásárlás után – a város egyesítse, és városi gyógyszerházként béreltesse egy katolikus vallású, képzett és vizsgázott gyógyszerésszel. Ettől kezdve Eperjesen csak két gyógyszerháza működhet – szólt a döntés. Ez ellen mindenki fellebbezett és a királyi utasítást halo-

5 Uo.

gatták. A jezsuita-patikát hivatalosan bezárták, bár a hírek szerint tovább működtek. Az egyik beadvány szerint a két orvos egyesített patikáját Krüger egy másik katolikus gyógyszerésszel együtt szívesen bérelte volna. Ezzel szemben a város azt javasolta, az egyesített patikát adják bérbe Kern Krisztián patikusnak, aki ugyan evangélikus, de szívesen áttérne katolikus hitre, különben Raymann gyógyszerterát vezet. Erre Krüger hiányosnak mondta Kern végzettségét és tudását, és javasolta, hogy külön bizottság vizsgálja meg Kern okmányait. Az elhúzódó vita alatt az érintett két patika nyugodtan működött, legalábbis kiárusították készleteiket és felszereléseiket.

A város egy másik kérelmében azt javasolta, hogy az érintett két patika legyen külön-külön városi gyógyszerter, az egyiket Krügerre, a másikat Kernre bízzák. Úgy tűnt, hogy ez lesz a végleges megoldás, ekkor a két gyógyszerész, Kern és Krüger együtt feljelentette a jezsuitákat, hogy újból megnyitották gyógyszerterüket. Ekkor már 1759 májusát írták, de az ügy semmivel sem haladt előbbre. Az uralkodónő ingerülten válaszolt, hogy Eperjes városa haladéktalanul zárassa be a jezsuita patikát. A jelentésben Eperjes magisztrátusa Krügert összeférhetetlennek mondja, mivel visszaérkezésekor (1743) öt patika működött a városban, most kettő, és azok felett is dúl a harc. 1764-ben Wrabely János bíró kéri a császárnőt, hogy engedélyezze a kitünően működő jezsuita patika működését, amelyet Porter Károly kassai, *Neumann Sámuel* eperjesi és *Chernel Krisztián* orvosdoktorok megvizsgálták, minden szempontból kitünőnek minősítettek, sőt az itt tevékenykedő szerzetes gyógyszerészek is magas végzettséggel rendelkeznek.

Még 1767 áprilisában sincs az ügy lezárva, azután sem, hogy a város a volt Habmacher-patikába szerződte a katolikus *Lecherer Pál* gyógyszerészt. A két lutheránus patikusról és patikájukról úgy vélekednek, hogy – mivel tisztességes adófizetők és hasznos polgárok – működjenek tovább, de ha az egyik meghalna, akkor annak a patikáját vonják vissza és helyreállhat majd az egyensúly. Itt nem a komikumba hajló történet az érdekes, hanem hogy állandóan a végzettségeket vizsgálják, bírálják, kifogásokat emel-

nek azok eredetiségéről vagy a vizsgáztatók jogosultságáról.⁶ Az eperjesihez hasonló esetek voltak Győrben, Sopronban, Kassán, Komáromban stb. Például Komáromban 1759-ben John Henrik városi orvos azért sértődött meg, mert Schlosser Ignác patikus nem nála, hanem Torkos Justus Jánosnál tett vizsgát.

Az 1747. évi felmérés szerint a királyi magyar állam területén – ebbe nem vették bele Erdély, a Határőrvidék és a déli területek külön igazgatási egységeit – 30 nyilvános és 2 magángyógyszertár működött. Viszont a későbbi kutatások megállapították, hogy a Helytartótanács által kiadott körlevélre nem minden vármegye válaszolt, kimaradt például az alsó és felső bányavidék, több felső-magyarországi vármegye, s a szerzetesi gyógyszertárak többsége. Ekkor már a jezsuiták, az irgalmasok, az Erzsébet-apácák, a ferencesek és más férfi és női rendek is rendelkeztek patikákkal, a kolduló rendek patikáit pedig hivatalosan eltűrték. A jezsuita rend betiltása, s II. József szekularizáló rendeletei nyomán 141 férfi és 11 apácázárdát szüntettek meg, javarészüket rendelkezett patikával is.

Ernyey József a XVIII. század derekára 150-re becsülte a vármegyei, városi és szerzetesi patikák számát, a gyógyszerészek számát pedig 100 főre becsülte.⁷ Perényi József 1971-ben – saját kutatásai alapján – kétségbe vonta Ernyey József adatait és a gyógyszerészek számát 200-ra tette.⁸ Mindenesetre a XVIII. században született, gyógyszerészettel foglalkozó törvények, rendezési elvek elsősorban

6 Uo.

7 Ernyey József: A Pázmány Péter Tudományegyetem és első gyógyszerészei. = A Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője 11 (1935) No. 5. pp. 484–506.

8 Perényi József: Gyógyszerészképzés a nagyszombati egyetemen 1770–1777. = Orvostörténeti Közlemények. Vol. 57–59. (1971) pp. 104–111. Lásd még a következő kötetben: Schultheisz Emil – Magyar László András: Orvosképzés a nagyszombati egyetemen 1769–1777. Az ajánlást írta: Vizi E. Szilveszter. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Piliscsaba, 2005. MATI. pp. 231–253. (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 55.)

a betegellátást kívánták szolgálni, másrészt a magasabb képzés megszerzésére akartak ösztönözni. A gyógyszerészhiány miatt nem léphettek fel a törvény erejével, hiszen a törvényt előkészítők tudták, hogy hosszú folyamattal állnak szemben.

A céhszerű gyógyszerészképzés ellen sok panasz volt: még 1798. szeptember 19-én egy helytartótanácsi irat arról panaszkodik, hogy a gyógyszerészek gyakran írni-olvasni alig tudó tanulókat vesznek fel, így a tisztiorvosok feladata e problémát felszámolni. Másfelől továbbra is problémát jelent, hogy a legtöbb patikában csak a tisztiorvos előtt vizsgázott gyógyszerész működik, bár ezeknek a 1786. február 24-i helytartótanácsi rendelet felmentést ad, csak akkor érvényes az, ha ezt a vizsgát 1770 előtt tették le.

A Generale Normativum (1770) rendezte az orvospképzés ügyét, 1774-ben meghatározták a gyógyszerészképzés normáját is. E szerint az egy éves kurzuson, latin nyelven kémiát, botanikát és gyógyszerismeretet hallgattak. A tanulmányok végén záróvizsgát tettek, a vizsga és oklevél díját 82 forintban határozták meg. Az orvosi karon történő gyógyszerészképzéssel ezt a formát kivonták a céhes hatáskör alól. Ezzel együtt megszűnt az 1749. május 29-én kiadott rendelet is, amely szerint a gyógyszerészek képesítői az illetékes vármegyei tisztí orvosok voltak.⁹ 1806-ban megszigorították a latin nyelvbeli előismereteket is, 1811-ben bevezették a természetrajz (*historia naturalis specialis*) tárgyát, tanára egyben a záróvizsga egyik vizsgáztatója lett. Ekkor a vizsgáztatásból „kivették” a gyógyszerészmestereket, akik igen passzívan viselkedtek, mivel „nem éltek” a kérdés jogával, így a hallgatók mind kevesebb szorgalommal tanultak, a szigorlatokra is alig készültek. A vendégvizsgáztató helyébe a botanika tanára lépett, aki egyetemi ember és kellő szigorral képes fellépni, már a maga tekintélye érdekében is.

9 Györy Tibor: Az orvostudományi kar története 1770–1935. Bp., 1936. Egyetemi Kiadó. p. 72. – digitalizálva: <https://library.hungaricana.hu> (Klasszikus orvosi könyvek)

Ekkor határozták meg a gyógyszerészek vizsgadíját is, amely összesen 79 arany forintba került.¹⁰

A hallgatók száma évente 10–15 fő között mozgott. 1813-ban a képzési időt felemelték két évre. Ekkor állították fel az egyetemi gyógyszerertárat, mint a gyógyszerészhallgatók képzési és gyakorló helyét. Az indoklás szerint „Az egyetemi gyógyszerertárban nyernének tudományos felügyelet és irányítás alatt alkalmazást a tehetségesebbek s az egyetemi hallgatók is jobb kiképzésben részesülnének, ha az egyetem gyógyszerertárában ismerkedhetnek meg a gyógyszer-tannal és a vénýírástannal, az ars formulandi-val, a tanárok vezetése mellett. Azon kívül úgy remélték, hogy a gyógyszerkönyv eszméje is itt fog leggyorsabban és legjobban megvalósulni.”. A tananyag növénytan, ezen belül kiemelten a gyógynövények ismerete, gyógyszerismeret, gyógyszerészi kémia, állattan és ásványtan.¹¹ A vizsgákkal kapcsolatban úgy döntöttek, hogy a gyógyszerészek tanulmányaik befejezése után két gyógyszerkészítményt tartoznak a nyilvánosság előtt a kémiai laboratóriumban előállítani, aminek sikeres megtörténte után szigorlatra bocsátják őket, ennek tárgyai a botanika, a gyógyszerismeret és a kémia. 1816-ban kiegészítették a dékán feladatkörét: „A kari elnökkel, az illetékes tanárokkal s egyegy budai és pesti gyógyszerésszel együtt megvizsgálja a fakultás nevében a gyógyszerertárat.”.

A gyógyszerészeti tanszéket *Winterl Jakab* (1739–1809) és *Schuster János* (1777–1838) vezette. Utóbbi nevéhez fűződik a záróvizgát követő disszertáció bevezetése, valamint a botanikai

10 Az elnöknek, dékánnak, vizsgáztató tanárnak 12 arany, azaz 50 forint. Az összes vizsgán megjelent két gyógyszerész mesternek 12 arany forint, a kari pénztárnak 3, a kari jegyzőnek 1, a diplomáért 6, a dékánnak a diploma pecsétjéért 4 forintot kellett fizetni.

11 Az előírták a tankönyveket: Winterl Jakab latin nyelvű gyógyszerészi és kémiai munkái, botanikai indexe. Később Schuster János „Systema der dualistischen Chemie” (1807), Jaquin „Elementa chemiae universae” (1793), Kováts Mihály „Chemia vagy természet titka” (1807–1808), Schubert J. „Lehrbuch der Chemie”, Geiger „Handbuch der Pharmacie” (1842).

és a kémiai oktatás szétválasztása. 1838 és 1840 között *Sadler József* (1791–1849), majd 1840 és 1860 között *Sangeletti Eduárd* (1808–1884) – kivéve az 1848 és 1850 közötti időszakot, amikor is *Nendtvich Károly* (1811–1892) – vezette az intézetet. 1860-tól a magyar gyógyszerészeti iskola megalapítója, a magyar kémia és gyógyszerészeti tudomány megújítója, *Than Károly* (1834–1908) következett.

Az 1830-as évektől a gyógyszerészképzés megújításának egyik kérdése a gyógyszerészhallgatók előképzettségének emelése volt. Még *Sadler József* 1833-ban a kar elé terjesztette, hogy hat gimnáziumi osztályra emeljék fel az előiskolázottsági követelményt. Elvileg a kar elfogadta, s pártolólág a Helytartótanács elé terjesztette.

Az 1848 tavaszán megfogalmazott egyetemi reformok között ismét szerepelt, de ekkor a katonai események miatt az elképzelésekből nem lett semmi. A tanrend 1851/52. évi megújításakor sem történt változás: a négy gimnáziumi osztályt három év gyógyszerészeti gyakorlat és két év segédkezés követte, hogy utána beiratkozhasson az illető az egyetemre. 1859-ben annyi változás történt, hogy a két-éves tanfolyam tananyagába belépett a fizika és az ásványtan, valamint növelték a laboratóriumi gyakorlatok számát. Ezzel egyidőben az orvosképzés második évének első félévébe is bevezették az általános gyógyszerészi vegytant is, heti 2 tanóraban.

A kiegyezés után, az új orvosképzési törvény előkészítése idején, a reformbizottság 1869. május 21-én úgy döntött, hogy a gyógyszerészeti tanfolyami szigorlati rendszer változatlan marad. Az 1874. évi új szigorlati rend szerint a gyógyszerészhallgató – megfelelő elővizsgálatok után – az első évet a bölcsészettudományi, a második évet az orvosi karon tölti. Kötelees minden előadást látogatni, megszüntették azt a rendszert, hogy a jelölt csak államvizsgára jelentkezik, a vizsgákra magánúton készül fel. Az első évben botanikát, vegytant, gyógynövényismeretet hallgat; a második év első félévében gyógyszerismeretet és kémiai analitikát heti 5, közegészségtant 3, analitikai kémiai gyakorlatot 15 órában, a II. félévben gyógyszerészeti vegytant 5, gyógyszerészeti vegytani gyakorlatokat 15,

gyógyszerismeretei gyakorlatokat 10 órában hetente. A gyógyszerészmesteri oklevél elnyeréséhez 3 elővizsga és két szigorlat letétele kötelező. Az 1892-ben kiadott 35.985. számú rendelet kimondta, hogy azok a gyógyszerészmesterek, akik érettségi vizsgával rendelkeznek, egy év újabb egyetemi tanulmány után megkaphatják a gyógyszerészdoktori oklevelet. Ezt az évet a vegytani, a gyógyszer-tani és a közegészségtani intézetben kell eltölteniük, illetve egy-egy félévig laboratóriumi gyakorlatot kell teljesíteniük.¹²

A pesti Tudományegyetem Orvosi Karán az első gyógyszerészdoktori diplomát (doctor pharmaciae) Csanády (Scholtz) Gusztáv gyógyszerész kapta még 1861-ben, őt nem sokkal követte Felletár Emil gyógyszerész. Az önálló gyógyszerésztudományi kar felállításáig a gyógyszerésztudományi diplomákat és doktori okleveleket az orvosi kar dékánja adta át. Ebben nem történt változás egészen a második világháború végéig, csak annyi, hogy a két háború között már a gyógyszerészjelöltektől az egyetemi tanulmányok megkezdéséhez is érettségi vizsgát kértek.

A második világháború után alapvető változások történtek a hazai felsőoktatásban: megszüntették a hagyományos tudományegyetemi formát, az orvosi karokból önálló, több karból álló egyetemeket szerveztek. A hittudományi karokat is leválasztották a tudományegyetemről, hittudományi akadémia néven – egyetemi jogosítványokkal együtt – biztosították az egyházaknak a papi utánpótlást, a tudományos képzést. A magyarországi négy orvosi kar önálló – több karból álló – orvostudományi egyetemekké vált. A Budapesti Orvostudományi Egyetem 1951-ben alakult meg általános orvosi, fogorvosi és 1955-től gyógyszerészeti karral. Ebben az évben alakították meg a Debreceni Orvostudományi Egyetemet is általános orvosi és fogorvosi karral, s 1996-ban kezdődött meg – önálló karral – a gyógyszerészképzés. Szegeden már 1921-től folyt gyógyszerészképzés, az önálló gyógyszerészeti kar 1957-ben jött létre.

1948–1957 között a gyógyszerészek nem kaphattak doktori

12 Györy Tibor: Az orvostudományi kar története 1770–1935. Bp., 1936. Egyetemi Kiadó. pp. 777–792.

oklevelet, de 1952–1995 között kandidátusi fokozatot szerezhettek az Akadémián. Az 1960-as évek végén, majd az 1970-es években a kémiai tudományok körében szerezhettek tudományos fokozatot. 1969-től a gyógyszerészek a gyógyszerészeti karon – disszertáció megírásával és több vizsga letétele után – kaphattak „doctor pharmaciae” címet, a nem gyógyszerészek (vegyészek, biológusok) számára pedig lehetővé tették a „doctor materiae pharmaceuticae” cím megszerzését. Az újabb egyetemi doktori reform után (1984) – minden egyetemen – egyöntetűen a doctor universitatis cím lépett helyébe, megszerzésének feltételei azonosak voltak a régivel.

A rendszerváltozás után – a teljes felsőoktatási reform következtében – a tudományos fokozatok odaítélése visszaszállt az egyetemekre, ahol három-négy éves doktori iskola – nappali vagy levelező formában – elvégzése után a jelöltek szigorlatot tesznek, majd a disszertáció sikeres megvédése után elnyerhetik a PhD tudományos fokozatot. Jelenleg mind a négy gyógyszerészettudományi karon működik doktorképzés, 2009-től kezdve pedig minden gyógyszerész a diploma megszerzésével automatikusan – visszamenőleg érvényes hatályú törvény alapján – megkapja a doktori címet, ami régi sérelmet orvosolt, hiszen a medicina és a betegellátás összes területén működők közül egyedül a gyógyszerészek nem kapták meg e címet diplomájuk átvételekor.